

POSTANOWIENIE

Dnia 5 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa C. C.

przeciwko A. P. i A. P.

przy uczestnictwie Prokuratora Prokuratury Regionalnej w [...].

o ustalenie i zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 5 listopada 2021 r.,

zażalenia pozwanych

na postanowienie Sądu Okręgowego w S.

z dnia 8 czerwca 2021 r., sygn. akt II WSC (...) (II Ca (...))

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 8 czerwca 2021 r., w sprawie z powództwa C. C. przeciwko A. P. i A. P. o ustalenie i zapłatę, Sąd Okręgowy w S. odrzucił wniosek pozwanych o uzasadnienie postanowienia tego Sądu z dnia 11 maja 2021 r. i skargę kasacyjną pozwanych.

W uzasadnieniu wskazał między innymi, że postanowieniem z dnia 11 maja 2021 r. zwolnił pozwanych od opłaty od skargi kasacyjnej ponad kwotę 1.000 zł, jednak w terminie tygodniowym od doręczenia pełnomocnikowi pozwanych odpisu

postanowienia o częściowym zwolnieniu od kosztów sądowych należna opłata od skargi kasacyjnej nie została uiszczona, co uzasadniało odrzucenie skargi na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. w zw. z art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 755 ze zm., dalej jako: „u.k.s.c.”).

Miał na względzie, że wniosek pozwanych o zwolnienie ich w całości od opłaty od skargi kasacyjnej był bezzasadny. Rodzina pozwanych dysponuje bowiem stałymi miesięcznymi dochodami w kwocie 6000 zł (3000 zł dochód z czynszu najmu, 2000 zł świadczenie 500+ oraz 1000 zł świadczenie z funduszu alimentacyjnego), przy stałych miesięcznych wydatkach w kwocie 3.000 zł. Zwrócił uwagę, że z przedłożonych wyciągów operacji na rachunku bankowym pozwanej wynika, że czynsz najmu nie wpływa na to konto, co oznacza że albo jest płacony gotówką albo pozwana dysponuje innym kontem. Mimo braku takiego wpływu suma uznań na rachunku zamyka się kwotą nie mniejszą niż 5100 zł. Ponadto, pod koniec lutego 2021 r. kiedy biegł już termin do wniesienia skargi kasacyjnej saldo na rachunku bankowym pozwanej wynosiło 1268, 47 zł. Z kolei w marcu 2021 r. kiedy wniesiona została skarga kasacyjna suma obciążeń na rachunku bankowym pozwanej wyniosła 6592 zł, a jednym z nich była wydatkowana 26 marca 2021 r. kwota 500 zł na usługi kosmetycznej. W konsekwencji doszedł do przekonania, że pozwani dysponowali środkami na pokrycie opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 1000 zł, czego dowodzi nie tylko analiza środków, którymi dysponowali w okresie biegnącego terminu do wniesienia skargi kasacyjnej i pokrycia opłaty sądowej ale także wydatkowanie środków na cele nie mające nic wspólnego z kosztami koniecznego utrzymania pozwanych i ich rodziny.

Zażalenie na powyższe postanowienie w części dotyczącej odrzucenia skargi kasacyjnej wnieśli pozwani, zarzucając naruszenie: art. 102 u.k.s.c. przez odmowę zwolnienia ich od kosztów sądowych, rażącą obrazę art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolną ocenę ich stanu majątkowego, w tym przede wszystkim bezrefleksyjne przyjęcie, że wydatki rodziny opiewają na kwotę 3.000 zł, a stan majątkowy pozwanych nie uzasadnia zwolnienia ich od ponoszenia kosztów sądowych oraz niepodjęcie - z naruszeniem art. 109 u.k.s.c. - czynności

wyjaśniających zmierzających do ustalenia rzeczywistego stanu majątkowego pozwanych i niezarządzenie stosownego dochodzenia, a także błędną ocenę materiału dowodowego, polegającą na przyjęciu, że nie zachodzą przesłanki uzasadniające zwolnienie pozwanych od kosztów sądowych, podczas gdy okoliczność taka wynika chociażby z przyznania pozwanej zasiłku rodzinnego oraz wypłacania alimentów przez fundusz alimentacyjny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasadą prawną - z dnia 16 marca 2017 r., sygn. akt III CZP 82/16 (OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75), w razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez adwokata (radcę prawnego, rzecznika patentowego) skargi kasacyjnej, od której - stosownie do wskazanej wartości przedmiotu zaskarżenia - pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c., odrzuca skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Skarżący nie kwestionują, że mimo prawidłowego doręczenia postanowienia o częściowej odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie uiszcili opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 1000 zł, co było podstawą jej odrzucenia. Zażalenie neguje natomiast prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji w przedmiocie częściowej odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 1000 zł. Zakwestionowane postanowienie jest niezaskarżalne, a pozwani nie zgłosili wprost wniosku na podstawie art. 380 w związku z art. 398²¹ k.p.c. o jego kontrolę przez Sąd Najwyższy w postępowaniu zażaleniowym, co jest wymogiem koniecznym jej przeprowadzenia (por. m.in. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., II CZ 128/06, z dnia 16 lipca 2008 r., II CZ 40/08, z dnia 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, i z dnia 27 czerwca 2013 r., III CZ 28/13). Uznać jednak należy, że treść zarzutów zażalenia zawiera *implicite* wniosek o dokonanie takiej kontroli, skoro koncentrują się one jednoznacznie na zwalczaniu stanowiska Sądu Okręgowego wyrażonego w postanowieniu z dnia 11 maja 2021 r. odnośnie do braku podstaw przyznania

skarżącym zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej co do kwoty 1000 zł.

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi szczególną pomoc państwa dla osób, które ze względu na ich trudną sytuację materialną nie mogą uiścić kosztów sądowych bez wywołania uszczerbku w koniecznych kosztach utrzymania siebie i rodziny. Tym samym pomoc ta może być przyznana wyłącznie w sytuacji, gdy niemożność poniesienia kosztów postępowania, w całości lub w części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Postępowanie sądowe jest bowiem co do zasady odpłatne i strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych winna wcześniej poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny. Dopiero gdyby tak poczynione oszczędności okazały się niewystarczające, sąd może zwolnić ją z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CZ 126/16, niepubl. i z dnia 27 lipca 2016 r., V CZ 34/16, niepubl.).

Z orzecnictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że wymóg uiszczenia opłat sądowych nie może być uznany za ograniczenie prawa dostępu do sądu, które jest *per se* niezgodne z art. 6 § 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. 1993, Nr 61, poz. 284, dalej: „Konwencja”). Jednakże państwo musi zapewnić, aby dostęp do sądu nie był dla jednostki niemożliwy ze względów ekonomicznych i określić sposoby tego zapewnienia. Koszty nie mogą więc przybierać poziomu nadmiernie wysokiego tzn. nieproporcjonalnego do możliwości finansowych strony. Oceny tej proporcjonalności są dokonywane w świetle szczególnych okoliczności konkretnej sprawy i etapu postępowania, na którym jest nakładany obowiązek ponoszenia kosztów (por. m.in. wyroki ETPC z dnia 19 czerwca 2001 r. w sprawie Kreuz p. Polsce, skarga nr 28249/95, z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie Jedamski i Jedamska p. Polsce, skarga nr 73547/01, z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie Podbielski i PPU Polpure p. Polsce, skarga nr 39199/98, z dnia 20 stycznia 2009 r. w sprawie Palewski p. Polsce, skarga nr 32971/03, z dnia 6 lipca 2009 r. w sprawie Kupiec p. Polsce, skarga nr 16828/02).

Stanowisko Sądu Okręgowego, że skarżący mogą bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i rodziny uiścić opłatę od skargi kasacyjnej w kwocie 1000 zł należy podzielić. Z akt sprawy wynika, że otrzymują stały miesięczny dochód (6000 zł), sześciokrotnie przewyższający wysokość opłaty. Opłata, którą ostatecznie zostali obciążeni jest niewygórowana, a pozwani mieli prawie sześć miesięcy na zgromadzenie środków na jej uiszczenie, skoro wyrok Sądu drugiej instancji zapadł 2 grudnia 2020 r., a termin na uiszczenie opłaty upłynął dopiero 24 maja 2021 r. Ponadto w okresie biegnącego terminu do wniesienia skargi kasacyjnej dysponowali na rachunku środkami pozwalającymi uiścić opłatę w kwocie 1000 zł.

Prezentując stanowisko przeciwne skarżący konsekwentnie pomijają, że ubiegając się o zwolnienie od kosztów sądowych mieli obowiązek lojalnie współpracować z Sądem, czego nie uczynili, skoro z nadesłanych dokumentów nie wynika, na jakie konto wpływa czynsz najmu w kwocie 3000 zł i w jaki sposób jest rozdysponowywany, a pozwani deklarując niemożność pokrycia kosztów sądowych, ponoszą wydatki nie korespondujące z tymi oświadczeniami, na co wskazuje dysponowanie środkami na usługi kosmetycznej estetycznej. Nawet zatem skorygowanie stanowiska Sądu Okręgowego w zakresie kosztów ponoszonych na utrzymanie rodziny, które z natury rzeczy muszą obejmować wydatki na żywność, odzież, leczenie, edukację itp., nie wykazuje niemożności poniesienia opłaty od skargi kasacyjnej w określonej przez ten Sąd wysokości.

Skarżący w zażaleniu nie odnoszą się do stanowiska Sądu Okręgowego wytykającego niekonsekwencje w ich oświadczeniu majątkowym, a w to miejsce koncentrują się na charakterze uzyskiwanych świadczeń (zasilek rodzinny, świadczenie z funduszu alimentacyjnego), które ma świadczyć o ich ubóstwie. Twierdzeniom tym przeczy jednak nie tylko argumentacja do której odwołał się Sąd Okręgowy ale także przebieg postępowania. Pozwani nie korzystali w jego toku ze zwolnienia od kosztów sądowych, a z ich oświadczeń wynika, że są właścicielami kilku nieruchomości, oboje prowadzili działalność gospodarczą, pozwany trudnił się udzielaniem pożyczek dla osób fizycznych, a następnie sprzedają przewłaszczonych na ich zabezpieczenie mieszkań (k. 463 - 466).

Na etapie postępowania apelacyjnego pozwani ubiegali się o zwolnienie od kosztów sądowych (k. 503 - 504), jednak po zwrocie ich wniosku do którego nie załączyli wymaganych oświadczeń majątkowych (k. 531), niezwłocznie uiścili opłatę od apelacji w kwocie 3750 zł (k. 538). Również w postępowaniu zażaleniowym, mimo deklaracji o braku środków na pokrycie opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 1000 zł uiścili kwotę 750 zł tytułem opłaty od zażalenia (k. 734 i k. 748). Wpłaty kwot w tych wysokościach pozostawały w oczywistej sprzeczności ze złożonymi przez pozwanych deklaracjami o braku jakichkolwiek środków pozwalających na pokrycie kosztów sądowych, co wskazuje na brak lojalnej współpracy z Sądem w procedurze ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych.

Bezzasadny jest także zarzut, że Sąd Okręgowy nie podjął czynności wyjaśniających zmierzających do ustalenia rzeczywistego stanu majątkowego pozwanych. Wbrew stanowisku skarżących zarządzeniem z dnia 14 kwietnia 2021 r. zostali oni wezwani do uzupełnienia złożonych oświadczeń majątkowych, a także złożenia wyciągów z rachunków bankowych za ostatnie 6 miesięcy (k. 693). Zarządzenie to zostało wykonane jedynie w części, skarżący nie przedstawili bowiem pełnej dokumentacji obrazującej ich sytuację majątkową. Z przedstawionego wyciągu z rachunku bankowego nie wynika by odnotowano na nim wpływy z tytułu czynszu w kwocie 3000 zł, z czego wniosek, że rozliczenia te są prawdopodobnie prowadzone za pośrednictwem innego rachunku bankowego. Ponadto pozwany wskazywał, że w związku z pobytem w zakładzie karnym kredyt w kwocie 4000 zł, wykazany przez niego w oświadczeniu majątkowym, spłaca pozwana (k. 696 i k. 682). Pozwana nie wykazuje jednak w swoim oświadczeniu kredytu w kwocie 4000 zł, a jedynie w kwocie 2000 zł (k. 687), czego nie potwierdza przedstawiony wyciąg z rachunku, w którym figurują przelewy z tego tytułu jedynie na kwotę 1800 - 1750 zł (k. 707 verte, k. 711 verte, k. 714 verte, k. 717 verte). Wynika z niego ponadto, że odnotowano w nim wpływy nie wykazane w oświadczeniu majątkowym w postaci spłat rat zadłużenia w kwocie po 110 zł miesięcznie (na podstawie ugody z dnia 14 stycznia 2020 r. - k. 705, k. 707 verte, k. 709 verte, k. 714 verte, k. 717 verte) oraz w kwocie po 96, 70 zł miesięcznie

(wierzytelność - J.P. - k. 705, k. 707 verte, k. 709 verte, k. 711 verte, k. 714 verte, k. 717 verte).

Wobec wezwania pozwanych do uzupełnienia swoich oświadczeń majątkowych oraz złożenia wyciągów z rachunków bankowych z ostatnich sześciu miesięcy obrazujących wpływy i wydatki, niepełne wykonanie tego zarządzenia - co nie powinno skarżącym sprawiać trudności, skoro korzystają z fachowej pomocy prawnej - pozwalało Sądowi Okręgowemu na wyciągnięcie wniosków, iż są w stanie częściowo ponieść opłatę od skargi kasacyjnej, a przedstawiany Sądowi obraz ich sytuacji majątkowej jest niepełny.

Podzielić zatem należało stanowisko Sądu Okręgowego, że nie ma podstaw by kosztami zainicjowanego przez skarżących postępowania kasacyjnego obciążać w pełni Skarb Państwa, a zatem ogół podatników. Podkreślenia przy tym wymaga, że w postępowaniu kasacyjnym uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu w kwestii wnoszenia opłat sądowych, co wynika z jego szczególnego charakteru realizującego głównie interes publiczny polegający na zapewnieniu jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i kontroli prawomocnych orzeczeń sądowych z punktu widzenia ich zgodności z prawem (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2012 r., I CZ 55/12, niepubl.).

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że wobec zgłoszenia w zażaleniu wniosku o objęcie badaniem prawidłowości postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej opłata od zażalenia nie była wymagana, skoro było ono oparte wyłącznie na kwestionowaniu odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (art. 95 ust. 2 pkt 1 u.k.s.c.) (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2015 r., V CZ 6/15, niepubl.).

Z przytoczonych względów zażalenie podlegało oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.

